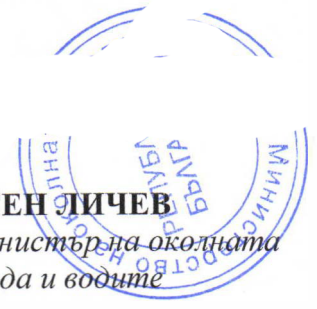

ОДОБРЯВАМ:

АСЕН ЛИЧЕВ
Министър на околната
среда и водите

**КОНЦЕПЦИЯ ЗА РАЗРАБОТВАНЕ НА СПЕЦИФИЧНИ И
ПОДРОБНИ ПРИРОДОЗАЩИТНИ ЦЕЛИ НА НИВО
ЗАЩИТЕНА ЗОНА ЗА ЗОНИ ОТ ЕКОЛОГИЧНАТА
МРЕЖА НАТУРА 2000**

София, юли 2021 г.

Съдържание

1. Увод	3
1.1. Определяне на природозащитни цели и мерки според Директива 92/43/ЕИО.....	3
1.1.1. Специални насоки на ЕК за определяне на природозащитни цели	6
1.1.2. Конкретни насоки/препоръки за определяне на целите за опазване	8
1.2. Определяне на природозащитни цели и мерки според Директива 2009/47/ЕО	10
2. Действаща нормативна уредба в Р България и основни източници на информация	11
3. Какви са пропуските в България по отношение на подхода за събиране на данни, избор на параметри, какво дава и не дава мониторингът на ИАОС, кой е приемливият методичен подход – постоянни пробни площи – колко, как и къде да се залагат	13
4. Предложение за подход за разработване на специфични и подробни природозащитни цели на ниво защитена зона в България	14
4.1.Какво трябва да предхожда формулирането на целите	14
4.2. Каква трябва да е структурата на докладите при подготовка на целите за зоните	14
4.2.1.Негорски местообитания.....	15
4.2.2. Горски местообитания.....	23
4.2.3.Растителни видове	27
4.2.4.Животински видове	31
4.2.5. Рибни.....	34
4.2.6. Земноводни и влечуги	36
4.2.7. Птици	39
4.2.8. Бозайници	41

Тази концепция се основава на разработен от Института по биоразнообразие и екосистемни изследвания – БАН доклад за пилотно разработване на подробни и специфични природозащитни цели на ниво защитена зона от мрежата НАТУРА 2000 в България във връзка със заявка на МОСВ на основание на ПМС от 10.01.2020 г. Авторите на документа изказват благодарност на всички експерти, дали своя важен принос за създаването на този документ.

1. Увод

Целите за опазване или природозащитните цели (conservation objectives) се формулират, за да се определи желаното състояние на целевите местообитания и видове в съответствие с основната цел за поддържане или възстановяване на благоприятното състояние на опазване на природните местообитания и видове от интерес за Общността, т.е. тези, изброени в приложения I и II от **Директива 92/43/ЕИО** (Директивата за опазване на естествените местообитания и на дивата флора и фауна, накратко Директива за местообитанията) и приложение I и член 4, параграф 2 от **Директива 2009/147/ЕО** (Директивата относно опазването на дивите птици, накратко Директива за птиците).

Трябва да бъде уточнено, че официалният превод на Директивата за местообитанията въвежда един и същи термин за защитените зони за местообитанията и за защитените зони за птиците – специални защитени зони (СЗЗ), независимо от различните такива в оригиналния текст. Директивата е преведена след присъединяването на страната към ЕС, като в преводите преди това в страната са въведени други термини, по-близки до оригинала:

SPA (Special Protected Area) - Специални защитени зони – СЗЗ (за опазване на дивите птици);

SCI (Site of Community Importance) - Зони от значение за Общността – ЗЗО (за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна, одобрени от ЕК);

SAC (Special Area of Conservation) - Специални конзервационни зони – СКЗ (за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна с издадена заповед за обявяване от министъра на околната среда и водите).

1.1. Определяне на природозащитни цели и мерки според Директива 92/43/ЕИО

В Директивата за местообитанията задължението за определяне на цели на опазване (природозащитни цели) на зоните е заложено в чл. 4.4. Изискванията на чл. 4.4 трябва да се следват и прилагат и във връзка със следните разпоредби на същата директива:

- параграфи 3, 4, 5, 8, 10 и 13 на преамбюла на Директивата;
- членове 1а), 1д), 1и), 1к), 1л), 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.3, 4.1, 4.2, 6.1, 6.3, 6.4, 10, 11;
- Приложение III и допълнителните документи към него на Европейската комисия и Европейския тематичен център по биоразнообразие (ЕТЦ).

Понятието „цели на опазване” се споменава неколкократно в преамбюла на Директивата, както и по-специално - в член 6.3. Необходимостта от такова понятие също така е подчертана в членове 4.4 и 6.1 от Директивата и е приложима и в контекста на член 8.2.

В преамбюла на Директивата е посочено още, че:

„...във всяка определена зона да се въведат необходимите мерки, свързани с поставените цели на опазването”

„...трябва да бъде направена оценка на всеки план или програма, които могат да имат значително въздействие върху целите на опазване на дадена защитена зона, която е обявена или предстои да бъде обявена в бъдеще”

Съгласно Директива 92/43/ЕИО както природозащитните цели, така и адекватните на тях консервационни мерки са задължителни за **специалната защитена зона** (Special Area of Conservation; SAC) и са част от заповедта за обявяването на такава зона, според Закона за биологичното разнообразие (ЗБР) в Република България. Според Директивата, определянето на природозащитните цели и приоритети на специалната защитена зона става с акта за обявяването ѝ, който може да бъде от законово, административно или договорно естество. Трябва обаче да се подчертае, че по отношение на мерките заповедта за обявяване е един от документите, но не е единствен. В него се въвеждат забрани и ограничения, но във всички насоки на ЕК се обръща специално внимание на активните мерки. Без да има определени консервационни мерки, обявяването на специална защитена зона не е завършено. **Природозащитните цели на специалната защитена зона са пряко свързани с общите цели на Директивата и мрежата НАТУРА 2000 за опазване и възстановяване на природозащитното състояние на местообитанията и видовете. Консервационните мерки трябва да са изцяло насочени към постигането на природозащитните цели на специалната защитена зона, за да завърши процесът на обявяването ѝ.** Директивата дава възможност за определяне на консервационни мерки и чрез други средства, освен тези при обявяване на специалните защитени зони, например чрез приети по-късно планове за управление или други подобни подходи.

Определянето на конкретните природозащитни цели и на консервационните мерки е отговорност на страната членка на ЕС. При определяне на природозащитните цели се взема предвид единствено научната информация относно ролята на специалната защитена зона за опазване или възстановяване на благоприятното природозащитно състояние (БПС) и за осигуряване на кохерентността на мрежата НАТУРА 2000. Природозащитните мерки се определят за постигане на всяка природозащитна цел, като се съобразяват с природните, социалните и икономическите специфики на зоната, с което се цели те да са възможни и изпълними. Тези мерки трябва да са достатъчно конкретни и следва да отразят биологичните и екологични характеристики на местообитанията и видовете в конкретната специална защитена зона, екологичните и други особености на зоната, съществуващите и/или потенциалните заплахи за видовете и местообитанията, специфики, които отразяват нейната представителност и покритие за всяко местообитание и вид; специфичните характеристики на ландшафта в зоната, осигуряващи тази представителност; мерките, които са адресирани към опазване и възстановяване на увредени природни местообитания и местообитания на видове и др.

Приоритетите на специалната защитена зона включват степенуване (приоритизиране) на природозащитните цели и консервационните мерки, включително тяхната времева последователност, както и синхронизация на целите и мерките, напр.

ако те си противоречат повече или по-малко спрямо даден вид и местообитание. Приоритизацията на съответните природозащитни цели и консервационни мерки в зоната се извършва едновременно съгласно ролята им за опазване/възстановяване на благоприятно природозащитно състояние на местообитанията и видовете, предмет на опазване, както и за опазване на представителността, пълнотата/покритието и свързаността на мрежата, и не на последно място - отразяване на актуални и потенциални заплахи.

Изискванията за типа и характера на целите са определени в отделни параграфи на Директива 92/43/ЕИО, които определят философията на управлението на защитените зони според Европейската комисия и Европейския тематичен център по биоразнообразие. От чл. 4.4 на Директива 92/43/ЕИО става ясно, че всяка зона следва да се определи за „специална защитена зона“ и да се установят приоритетите на опазването ѝ. С тази разпоредба се изпълнява 8-мия и 10-тия параграф на преамбюла, а с него разпоредбите на чл. 4.4 са свързани с чл. 1л) и членове 6.1, 6.2, 6.3 и 6.4 на Директива 92/43/ЕИО. Член 4.4 посочва необходимостта от „установяване на приоритети“ при обявяването на дадена зона от значение за Общността като специална защитена зона. Според Закона за биологичното разнообразие, това е заповедта за обявяване. Както вече беше подчертано, приоритетите се определят по 3 критерия: важност на зоната за опазване и възстановяване в *Благоприятно природозащитно състояние* на целевите видове и местообитания, осигуряване на пълнота и свързаност на зоната в цялостната мрежа, и отразяване на налични или потенциални заплахи.

Природозащитното състояние в специалната защитената зона свързва пряко чл. 4.4 с адекватното прилагане на чл. 11 на Директива 92/43/ЕИО или респективно с правилно проведен мониторинг и базиран на експертни заключения по отношение на състоянието и посоките на динамиката на целевите обекти.

В членове 1 а), д), и), к) и л) на Директива 92/43/ЕИО се дават основните определения на термините в директивата. Те гласят (чл. 1а), че консервационни мерки са необходимите мерки за опазване или възстановяване на благоприятното природозащитно състояние на видовете и местообитанията; в букви 1 д) и 1и) се дава определение на понятието „природозащитно състояние“ и „благоприятно природозащитно състояние“. Следователно, най-важно в определянето на природозащитните цели и мерки за една зона е адекватното отразяване на всички заплахи, които биха довели в конкретната зона до неблагоприятно състояние или до възпрепятстване възстановяването до благоприятно състояние. Съгласно определенията в членове 1д) и 1и), консервационните цели и мерки следва да отразят всички заплахи, които водят или могат да доведат до намаляване на разпространението и площта на типове природни местообитания и местообитанията на видове; увреждане на специфичните характеристики, структура и функции, които са нужни за дългосрочното съществуване на местообитанията или за поддържане на съответния вид дългосрочно, като жизнен компонент на неговото местообитание. Съгласно чл. 1к) специалните защитени зони още на предварителния си етап от определяне следва да допринасят за опазване или възстановяване на природозащитното състояние и също така да допринасят за кохерентността на мрежата, а съгласно чл. 1л) определянето на едновременно

необходимите и възможни консервационни мерки е задължителна характеристика на всяка специална защитена зона. Без определени природозащитни мерки обявяването на зоната за „специална защитена зона” не е завършено.

Чл. 6.1 на Директива 92/43/ЕИО дава възможност на страната членка да използва различни инструменти за определяне на необходимите природозащитни мерки, както и да планира мерките, така че да бъдат приложени на различни управленчески етапи: планове за управление, закони, административни или договорни мерки. Според чл. 6.1 природозащитните мерки следва да са подробни, като отразяват и са свързани с конкретните екологични изисквания на местообитанията и видовете в конкретната специална защитена зона. Съгласно чл. 6.2 и 6.3 отрицателните въздействия върху интегритета на специалните защитени зони се определят спрямо природозащитните цели на съответна специална защитена зона и спрямо общите цели на директивата, т.е. спрямо ролята на зоната за опазване и възстановяване на природозащитното състояние и ролята на зоната за кохерентността на мрежата.

Съгласно чл. 11 на Директива 92/43/ЕИО е необходимо осигуряването на адекватен мониторинг на природозащитното състояние, което включва конкретно наблюдение на измененията в параметрите за природозащитното състояние, съгласно чл. 1 д) и 1 и) на директивата; установяване на влиянията и заплахите, въздействащи върху тези параметри – отново съгласно определенията на чл. 1 д) и 1 и) на Директивата. В случаите, когато има неизпълнение или неадекватно изпълнение на задълженията по чл. 11 към момента на обявяване на специалните защитени зони, това би довело до последващи пороци в определянето и приоритизирането на природозащитните цели и консервационните мерки и до неизпълнение на чл. 4.4. В такива случаи пороците в изпълнение на чл. 11 следва да бъдат смекчени в максимална степен при определянето и приоритизирането на природозащитните цели и природозащитните мерки, чрез привличане на максималната възможна достоверна научна информация и формиране и съобразяване с консенсусно научно/експертно мнение.

Забележка: Текстът в чл. 11 на Директивата предполага принципно наблюдение/мониторинг без определен срок. Визира се наблюдение на нещо, което е известно, тъй като в обичайния случай при определянето на зоните се предполага, че са направени съответните детайлни проучвания. Необходими са много по-детайлни проучвания от мониторинг за постигането на изискваната от ЕК подробност на целите, които не за всички зони и обекти са налични.

Приоритизацията на целите при отчитане ролята им за пълнотата и кохерентността на мрежата се основават на критериите на чл. 4.1 и Приложение III на Директивата и свързаните с тях препоръки на ЕК и ЕТЦ. Директивата не допуска да не са посочени детайлни цели за всеки вид и местообитание, предмет на опазване на защитената зона. Единствено изключение на прилагане само на общите изисквания за *Благоприятно природозащитно състояние* са случаите при липса на научна информация за определянето на тези цели.

1.1.1. Специални насоки на ЕК за определяне на природозащитни цели

Европейската Комисия има специален тълкувателен документ с насоки за определяне на природозащитните цели: (https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/commission_note/commission_note2_EN.pdf). Според ЕК, природозащитните цели са предназначени за възможно най-точно определяне на желаното състояние или степен на опазване, която трябва да се постигне в конкретна защитена зона. Следва да се определят цели за всеки от съответните типове местообитания и видове, предмет на опазване в защитената зона. Посочват се примери за количествени цели, напр. поддържане на популацията на даден вид до определен минимален брой екземпляри или подобряване на степента на опазване на даден тип местообитание от категория С в В в рамките на 10 години. Следователно информацията в Стандартния формуляр на НАТУРА 2000 осигурява началната точка за определянето на целите на опазването. Тя също така позволява идентифицирането на тези видове и типови природни местообитания, за които вече е било определено, че тяхното присъствие в защитената зона е незначително (оценка „D” за представителност или популация) и за които Директивата за местообитанията не изисква консервационни усилия.

Определянето на ясни природозащитни цели по отношение на НАТУРА 2000 е от съществено значение с оглед на това ясно да се гарантира, че всяка защитена зона в мрежата допринася по най-ефективния начин за общата цел на двете директиви за опазване на природата, която е да се постигне благоприятно природозащитно състояние за всички типове местообитания и видове, които те опазват, в рамките на целия им район на разпространение в ЕС. Природозащитните цели са специфични за всяка защитена зона и следва да се основават на солидни познания за зоната, видовете и местообитанията - предмет на опазване в нея, техните екологични изисквания, както и всички заплахи и видове натиск върху продължаващото им присъствие в зоната. Това е така, тъй като всяка защитена зона в НАТУРА 2000 се характеризира със свой собствен набор от биотични, абиотични и социално-икономически условия, които могат да се различават значително във всяка защитена зона, дори когато приютяват едни и същи видове и местообитания.

Препоръчително е също така да се определят **по-обща природозащитни цели** за цяла група защитени зони или за определени видове и местообитания в рамките на определен регион или държава (**национални или регионални природозащитни цели**). Това не само ще помогне за определянето на природозащитните цели на равнището на отделната защитена зона, но и за определянето на стратегическите приоритети по опазването в рамките на и между отделните защитени зони. По този начин мерките, които имат най-голям потенциал за подобряването или поддържането на природозащитното състояние на конкретен вид или местообитание в рамките на този регион или държава, могат да бъдат определени за приоритетни.

Определянето на природозащитните цели е **задължение на компетентните органи** във всяка държава членка. В директивите за опазване на природата не се посочва как следва да се направи това, тъй като всяка държава-членка сама взема решение относно формата и методите за прилагане на техните разпоредби. Целта на директивите за опазване на природата обаче е, да се постигне благоприятно природозащитно състояние за видовете и местообитанията от интерес за Общността, и мрежата НАТУРА

2000 да се използва за постигането на тази цел. Комисията препоръчва в допълнение към това да се гарантира, че природозащитните цели се основават на научни знания, и че всички заинтересовани страни (независимо дали става въпрос за собственици и ползватели на земи, или за природозащитни неправителствени организации) участват в процеса на определяне на природозащитните цели. Това ще помогне за определянето на реалистични и постижими природозащитни цели. Важно е собствениците и ползвателите на земи в НАТУРА 2000 не само действително да познават много добре управлението на защитената зона, което в миналото е довело до успехи или неуспехи при опазването на околната среда, но и да е налице възможност за двустранна дискусия между органите и основните заинтересовани страни за това, как да се определят по най-добрия начин специфични за защитената зона природозащитни цели и мерки за опазване.

Важно е да се прави разлика между целите за опазване на отделните видове и типове местообитания и общата цел за постигане на благоприятно природозащитно състояние на ниво зона. Целите за опазване на ниво защитена зона са набор от конкретни цели, които трябва да бъдат изпълнени в защитената зона, за да се гарантира, че тя допринася по най-добрия възможен начин за постигане на благоприятно природозащитно състояние на подходящото ниво - национално или регионално ниво, като се отчита естествения ареал на съответните видове или типове местообитания. Като се има предвид, че може да не е практически възможно държавите-членки да определят целите за опазване в контекста на благоприятното природозащитно състояние на ниво, което включва територията на друга държава-членка, наличието на биогеографска перспектива ще бъде от полза за такова определяне на целите. Целите на ниво обект на опазване трябва да бъдат установени не само за специални защитени зони (SAC) съгласно Директивата за местообитанията, но и за специални защитени зони (SPA) съгласно Директивата за птиците с оглед постигане на изискванията, посочени в членове 2, 4.1, 4.2 и 4.4 от директивата.

1.1.2. Конкретни насоки/препоръки за определяне на целите за опазване

Целите за опазване на видовете и местообитанията, предмет на опазване в дадена зона от НАТУРА 2000 трябва да бъдат възможно най-точни и ясни и да позволяват въвеждането на приложими мерки за опазване на практика. Те трябва да бъдат конкретизирани, когато е възможно, да бъдат количествено измерими в брой и/или площ. С други думи, дефиницията на целите за опазване на ниво предмет на опазване не трябва да бъде двусмислена, неясно формулирана, невъзможна за проверка или да включва неясни отговорности по отношение на съответното прилагане на специфични мерки за опазване.

Следните обобщения за целите на опазването могат да бъдат приложими

- да бъдат *специфични* – т.е. да се отнасят до специфичен обект (вид или тип местообитание) и да определят условията, необходими за постигане на целта за опазването му.
- *всеобхватни*, т.е. да обхващат всички видове и типове природни местообитания от интерес за Общността, посочени в Директивата за местообитанията, които са

със значително присъствие в защитената зона по НАТУРА 2000 (съгласно посоченото в съответния стандартен формуляр за данни по НАТУРА 2000)

- да бъдат *измерими* и да бъдат *докладвани* – т.е. да позволяват извършването на мониторинг, за да се определи дали целите за опазване са изпълнени, което е според изискванията на член 17 от Директивата за местообитанията;
- да бъдат *реалистични*, като дават разумен срок и ресурси за наблюдението на изпълнението им;
- да бъдат *последователни* в подхода - структурата на целите за опазване трябва, доколкото е възможно, да бъде стандартизирана за всички обекти, а в обекти, поддържащи една и съща характеристика, да използва подобни мерни единици и параметри, за да опише благоприятното им природозащитно състояние;
- да бъдат *изчерпателни* - параметрите и целите трябва да обхващат най-важните особености, необходими за описване на състоянието на обектите като благоприятно или неблагоприятно.

Нивото на детайлност по количествени и качествени параметри, което да бъде определено за целите за опазване на определени видове или местообитания, може да бъде ограничено от настоящото ниво на научните познания за тях във всяка конкретна зона. При такива обстоятелства общата цел за благоприятно природозащитно състояние, както е определена в член 1 от Директивата, може да бъде приложена в комбинация със специфични за обекта познания за особеностите, разпространение и т.н. Собствениците на земи, гори и водни площи и местните общности трябва да бъдат добре запознати и да имат разбиране на целите за опазване на всички нива, и по-специално на ниво защитена зона и начина, по който се очаква да допринесат за тяхното изпълнение. Ясното оповестяване на целите за опазване на защитената зона и нейния принос към целите за опазване на по-високо ниво трябва да спомогнат за подобряване на осведомеността и ангажираността на местните заинтересовани страни.

Всяка държава разполага със свой собствен механизъм за публикуване – въвеждане в правна норма на свързаните с нейните защитени зони природозащитни цели. Те могат да бъдат определени в рамките на правни решения или актове за определяне на защитените зони или придружаващите ги документи. Те могат да бъдат публикувани на уебсайта на компетентните органи в областта на опазването на природата. Обикновено те са включени и допълнително разработени в планове за управление на защитените зони по НАТУРА 2000 или подобни на тях инструменти, когато такива инструменти са налице. Комисията препоръчва на държавите-членки да осигурят лесно достъпна информация относно природозащитните цели по НАТУРА 2000 по начин, който е подходящ и лесно разбираем за собствениците на земи и за лицата, стопанисващи земи.

Тези изисквания се прилагат както за защитените зони по Директивата за местообитанията, така и по Директивата за птиците.

Съгласно препоръките на Европейската Комисия от юни 2019 г. (https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/art6/BG_art_6_guide_jun_2019.pdf), целите за опазване съдържат информация за различните параметри и мерки, които са необходими за постигане на благоприятно природозащитно състояние на местообитанията и видовете, за които е определена зоната (целени обекти). Основната

цел е 1) да се поддържа, 2) да се възстанови или 3) да се поддържа или възстановява благоприятното състояние на целевите обекти. Оценката и анализите трябва да гарантират екологичните изисквания на всяко местообитание или вид (целеви обекти). Екологичните изисквания включват всички екологични условия, включително абиотични и биотични фактори, които се считат за необходими, за да се осигури опазването на целевите обекти, включително връзката им с физическата среда (въздух, вода, почва, растителност, и т.н.). Тези условия/изисквания се основават на научни познания и трябва да се определят за всеки отделен случай, което означава, че екологичните изисквания могат да варират от един целеви обект до друг в рамките на дадена защитена зона, но също и за един и същи целеви обект в различните защитени зони. Параметрите и целите за опазване трябва да се използват и за насочване на проучванията, оценката и анализите към недостатъчностите на информация, необходима за достигане на стабилни и обосновани научни заключения.

1.2. Определяне на природозащитни цели и мерки според Директива 2009/47/ЕО

Директивата за птиците се отнася до всички естествено срещащи се диви птици в рамките на Европейската общност и се занимава със защитата, управлението и контрола на тези видове, и установява правила за тяхното използване. Разпоредбите се прилагат за птиците, техните яйца, гнезда и местообитания (Член 1). От държавите-членки се изисква да вземат мерки за поддържане на популациите на птиците на ниво, което съответства на техните екологични, научни и културни изисквания. Те трябва да се предприемат, като се вземат предвид икономическите и рекреационните изисквания (Член 2).

Относно определянето на конзервационни цели за докладването по чл. 12 на Директивата за птиците през 2011 г. е разработена аналогична методология на тази за местообитанията. Тъй като терминът „природозащитно състояние“ не се използва от самата Директива за птиците, в доклада по чл. 12 се прави оценка само на границите на разпространение и на популацията (размер и тенденция) на видовете птици, както и на съответните заплахи и влияния.

Въз основа на докладите по двете природозащитни директиви, целите за опазване се фокусират върху тенденциите и състоянието по параметри, и върху идентифицираните заплахи и влияния, които засягат целевите обекти. Целите за опазване, които могат да бъдат извлечени от докладите по двете природозащитни директиви, разглеждат по-специално:

- ✓ поддържане на вече благоприятна ситуация (благоприятно природозащитно състояние по чл. 17 или положителна или стабилна тенденция в популациите, съгласно чл. 12);
- ✓ възстановяване на неблагоприятна ситуация (U1, U2, съгласно чл. 17 или отрицателна тенденция по отношение на популацията, по чл. 12) към благоприятната ситуация, чрез адресиране на дефицитите, посочени в съответния доклад (напр. Благоприятни референтни стойности по чл. 17, заплахи и влияния)

2. Действаща нормативна уредба в Р България и основни източници на информация

В България целите на опазване на защитените зони са част от заповедите за обявяване по чл. 12, ал. 1 от ЗБР:

Чл. 12. Министерството на околната среда и водите изготвя проект на заповед за обявяване на всяка защитена зона, включена в списъка по чл. 10, ал. 4.

(2) В проекта на заповедта по ал. 1 се посочват:

- 1. основанието за нейното издаване;*
- 2. наименованието и местоположението на защитената зона;*
- 3. предметът и целите на защитената зона;*
- 4. общата площ, както и опис на имотите, включени в защитената зона, и/или координатен регистър на границите на защитената зона;*
- 5. забрани или ограничения на дейности, противоречащи на целите за опазване на защитената зона.*

Специфичните цели на опазване на защитените зони от НАТУРА 2000 се разработват за всяка защитена зона и се включват като **задължителна част от заповедите за обявяване на защитените зони – чрез утвърждаването им от министъра на околната среда и водите**. Собствениците на земи и местните общности трябва да бъдат добре запознати и да имат разбиране за целите за опазване на всички нива, и по-специално на ниво „защитена зона“ и „начин“, по който се очаква да допринесат за тяхното изпълнение, тъй като специфичните цели стават задължителни за изпълнение с утвърдените от Министъра на околната среда и водите заповеди.

Съгласно чл. 27 на ЗБР, за защитените зони от екологична мрежа НАТУРА 2000 в България могат да се разработват **планове за управление**. Съгласно инструкциите на ЕК, за да се спомогне да се гарантира, че защитените зони се управляват по ясен и прозрачен начин, тя силно **насърчава държавите членки да разработят планове за управление по НАТУРА 2000** в тясно сътрудничество с местни заинтересовани страни. Изготвянето на планове за управление по НАТУРА 2000 е отговорност на компетентните за НАТУРА 2000 органи. Планът за управление представлява стабилна и ефективна рамка за изпълнението и последващите действия във връзка с мерките за опазване. Въпреки, че съгласно Директивата за местообитанията плановете за управление по НАТУРА 2000 не са задължителни, те са много полезни инструменти, тъй като предоставят пълни данни за природозащитните цели и екологичното състояние и изисквания на предметите на опазване на защитената зона местообитания и видове, анализират социално-икономическия и културния контекст на района и взаимодействията между различните видове земеползване и наличните видове и местообитания; предоставят рамка за открит дебат между всички заинтересовани групи и помагат за постигането на съгласувано мнение относно дългосрочното управление на защитената зона, както и за създаването на чувство за споделена собственост по отношение на крайния резултат; оказват помощ за намиране на практически решения във

вързка с управлението, които са подходящи и по-добре интегрирани в други практики на земеползване; предоставят средства за определяне на съответните отговорности на различните социално-икономически заинтересовани страни, органи и неправителствени организации при прилагането на определените необходими мерки за опазване. Плановите за управление по НАТУРА 2000 могат да бъдат специално предназначени за защитената зона или интегрирани в други планове за развитие, при условие че природозащитните цели по НАТУРА 2000 са ясно включени в тези планове.

С Плановите за управление се дава възможност за актуализация през 10 годишен период, а за защитени зони, които в преобладаващата си част са влажни зони - на всеки 5 години.

Независимо от изброените по-горе положителни страни на плановите за управление на защитените зони за задължителното изпълнение на специфичните цели на защитените зони от мрежата НАТУРА 2000, отчитайки забавянето на цялостния процес по определяне на специфичните цели, България дава предимство за включването на специфичните цели за опазването на дадена защитена зона в съответната заповед за обявяването им, като неотменна част от нея.

Основните източници на информация, относими към определянето на природозащитното състояние на природни местообитания и видове в границите НАТУРА 2000 мрежата в България и съответно за определяне на природозащитни цели (на ниво защитена зона и съответните им параметри, мерни единици и целева стойност) са:

- ✓ Ръководство за оценка на благоприятно природозащитно състояние за типове природни местообитания и видове по НАТУРА 2000 в България. (Зингстра, Х., Ковачев, А., Китнаес, К., Цонев, Р., Димова, Д., Цветков, П. (ред.) 2009.
- ✓ Методики за определяне на природозащитно състояние (ПС) на видове от приложение 2 на ЗБР от Националната система за мониторинг на биологичното разнообразие (НСМБР).
- ✓ Стандартни формуляри с данни и оценки – където са актуалните към момента на изпълнение на договора данни за защитените зони (съгласно Информационна система за защитените зони от екологична мрежа НАТУРА 2000¹);
- ✓ Докладвания на страната по чл. 17 от Директивата за местообитанията² и чл. 12 от Директивата за птиците³ от 2013г. и 2019г. – включващи данни и оценки за видовете и типовете природни местообитания, както и официално предоставена допълнителна информация (включваща пространствени данни, анализи, доклади, комуникация с ЕК);
- ✓ Данни за видовете и типовете природни местообитания, получени в изпълнението на проект „Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни

¹ <http://natura2000.moew.government.bg/> ; Налични са под формата на бази данни и в системата за докладване на ЕАОС - <https://cdr.eionet.europa.eu/bg/eu/n2000/>

² <https://cdr.eionet.europa.eu/bg/eu/art17/> ; <https://nature-art17.eionet.europa.eu/>

³ <https://cdr.eionet.europa.eu/bg/eu/art12/>; <https://nature-art12.eionet.europa.eu/>

местообитания и видове – фаза I’ (съгласно Информационна система за защитените зони от екологична мрежа НАТУРА 2000⁴) – тази информация включва общи доклади за природните местообитания и видове, както и специфични доклади за целевите обекти към всяка една защитена зона;

- ✓ Данни за видовете и типове природни местообитания, получени в изпълнението на проект „Теренни проучвания на разпространение на видове / оценка на състоянието на видове и хабитати на територията на цялата страна – I фаза”;
- ✓ Документ за целите на НАТУРА 2000;
- ✓ Данни от извършван мониторинг по НСМБР, Рамковата директива за водите (РДВ) и Рамковата директива за морска стратегия (РДМС).

Забележка: Преценката какви данни от посочените по-горе източници да се използват се извършва след обективен анализ на тяхната приложимост.

3. Какви са пропуските в България по отношение на подхода за събиране на данни, избор на параметри, какво дава и не дава мониторингът на ИАОС, кой е приемливият методичен подход – постоянни пробни площи – колко, как и къде да се залагат

След първоначалното изграждане на мрежата НАТУРА 2000 в България не беше организирана система за детайлно и дългосрочно наблюдение (мониторинг). Картирането на местообитанията в зоните, проведено през 2011-2012г., беше базирано на модели и верификация, вместо да бъде организирано едромасщабно картиране с най-съвременни средства. Моделите имат своето място при липса на други възможности за картиране, но те са източник на възможни грешни интерпретации, особено при липса на надеждни първични данни. В последващите години не беше предприето залагане на системен мониторинг, който да предоставя периодично данни за конкретните обекти. Мониторингът на видове на ИАОС постави едно добро начало, което е необходимо да бъде продължено. Опитът както на Ирландия, така и на Румъния показва, че най-ефективното проследяване на промените в параметрите е на база пробни площадки. Използването на този подход може да се осъществи както чрез постоянни пробни площадки, така и чрез достатъчен брой представителни такива, разположени във всеки целеви обект и защитена зона. Как методично това трябва да се реализира, е въпрос на конкретна разработка. Досегашният опит показва, че поддържането на постоянни пробни площадки е трудна задача, поради възникващите проблеми с трайното им маркиране. Затова е целесъобразно разработването на методиката за мониторинг да предвиди представителна извадка от такива площадки, които при всяко следващо наблюдение да се поддържа като бройка.

⁴ <http://natura2000.moew.government.bg/>

4. Предложение за подход за разработване на специфични и подробни природозащитни цели на ниво защитена зона в България

4.1. Какво трябва да предхожда формулирането на целите

1. За всички видове и природни местообитания, които са с оценка различна от „D“ в стандартните формуляри на зоните, се определят цели. За приоритизация и актуалност на определените цели към момента на разработването им, се препоръчва да се използват следните основни критерии:

K1A: Оценка, в колоната „Опазване“ в Стандартния формуляр за зоната.

K1B: Оценка, в колоната „Цялостна оценка“ в Стандартния формуляр за зоната.

K1C: Оценка различна от „D“ в колоната „Представителност“ в Стандартния формуляр за зоната.

K2: ПС в зоната, според специфичния доклад по проект „Картиране“.

2. Предварително обследване в ГИС-среда на наличната информация от националните бази данни с пространствена информация (дигитални ортофото снимки, горскостопански планове, данни за начина на трайно ползване на земите, карта на водите и др.). Преглед на наличните данни от предходни проекти за картиране, верификация и мониторинг, и преценка за наличието на пропуски или несъответствия в информацията, които да бъдат взети предвид при теренната работа по т. 3, както и за даването на препоръки за последващи дейности, свързани с актуализацията на данните за разпространението на целевия обект в съответната защитена зона.

3. Наблюдения от теренна работа за допълнителна информация от конкретни места в зоните за случаи на неблагоприятни въздействия върху показателите за състояние по „Структура и функции“ и/или „Бъдещи перспективи“ (например навлизане на дървесни и храстови видове, рудерализация; както и установени заплахи и влияния и др. Анализ на друга налична информация: научни публикации, доклади от осъществени проекти, експертни данни/наблюдения и др.

4.2. Каква трябва да е структурата на докладите при подготовка на целите за зоните

- ✓ Код и наименование на типа местообитание/вид.
- ✓ Кратка характеристика на целевия обект.
- ✓ Състояние на биогеографско ниво и разпространение в мрежата (съгласно докладванията през 2013 и 2019 г). Природозащитно състояние по параметри в отделните биогеографски райони.
- ✓ Състояние на ниво защитена зона – анализът се основава на Стандартния формуляр за зоната. Оценка на зоната за опазване на това местообитание/вид.
- ✓ Анализ на наличната информация, включително и пропуски в познанието, въз основа на осъществени теренни проучвания, научни публикации и доклади на

осъществени проекти и/или мнение на база лични впечатления от работа в зоната по други проекти – какви акценти са поставени при теренната работа, какво е регистрирано, какво трябва да се направи занапред.

- ✓ Цели за подобряване/поддържане на значимостта на защитената зона по отношение на нейния принос към биогеографското ниво. Целите се формулират по параметри със съответни мерни единици и целеви стойности.

Таблиците следва да имат следните колони:

Параметър	Мерна единица	Целева стойност	Допълнителна информация	Специфична цел
-----------	---------------	-----------------	-------------------------	----------------

В колона „Допълнителна информация“ по експертна преценка се записва всичко необходимо, даващо пояснение, допълнение, уточнение към съответния параметър, както принципно, така и/или за конкретната зона.

4.2.1. Негорски местообитания

Предложените за България основни параметри, мерни единици, целеви стойности, са представени в табличен вид за отделни или групи негорски местообитания. Избраните параметри се основават на подхода на Ирландия и Румъния, но и отразяват основните параметри, по които в България се е оценявало природозащитното състояние (съгласно „Ръководство за оценка на БПС“ и включени в специфичните доклади, резултати от работата по проект „Картиране и определяне на ПС на видове и местообитания, 2011-2012 г.“

Морски местообитания

1110 Постоянно покрити от морска вода пясъчни и тинести плитчини; **1140** Тинесто-песъчливи крайбрежни площи, които не са покрити или са едва покрити с морска вода; **1160** Обширни плитки заливи; **1170** Съобщества с кафяви, червени и зелени водорасли по скалисти морски дъна (рифове)

Тези природни местообитания попадат изцяло в акваторията на Черно море и предстои да им бъдат изготвени примерни цели.

Крайбрежни местообитания :

1130 Естуари; **1150*** Крайбрежни лагуни; **1240** Стръмни морски скали, обрасли с ендемични видове *Limonium* sp.; **1210** Едногодишна растителност върху морски крайбрежни наноси; **1310** *Salicornia* и други едногодишни растения, колонизиращи тинести и пясъчни терени; **1410** Средиземноморски солени ливади

Параметър	Мерна единица	Целева стойност	Допълнителна информация	Специфична цел
Площ	Хектари	Не намалява		Опазване и увеличаване на площта заета от местообитанието
Соленост на водата (1130, 1310, 1410)	‰	Варира в зависимост от особеностите на местообитанието	Съгласно референтни източници	Опазване на местообитанието с оптимални химически условия на средата
Кислородно насищане	%			
Киселинност на водата	Скала за рН			
Наличие на бариери за връзка море и местообитание	%/ха	%	Отчита се при 1130: доколкото е възможно, каква част от местообитанието е засегната от такива физически бариери: шлюзове, бентове и др.	Опазване на местообитанието при оптимален хидрологичен режим
Покритие на растителността	%/пробна площ от 100 m ²	Варира при различните местообитания	Отчита се при 1240, 1340, 1530	Опазване на местообитанието в оптимална екологична структура
Присъствие на типични видове растения	Брой видове и покритие в %/пробна площ от 100 m ²	Брой спрямо местообитанието	Според референтни източници (Червена книга на Република България, том 3 и др.)	Опазване на местообитанието в оптимална флористична структура
Присъствие на чужди и инвазивни видове	%/ха	Няма чужди и инвазивни видове	При 1210, 1240, 1340, 1530: референтен списък на инвазивните и чуждите видове се използва Атлас на инвазивните чужди видове растения в България (вж. Петрова и др. 2012).	Опазване на местообитанието без наличие на инвазивни видове
Обрастване с храстова и дървесна растителност	%/ ха	Не повече от 10% покритие на ха	Отчита се при 1340 и 1530	Опазване на местообитанието в оптимална екологична структура

Крайбрежни местообитания

2110 Зараждащи се подвижни дюни; 2120 Подвижни дюни с *Ammophila arenaria* по крайбрежната ивица (бели дюни) 2130* Неподвижни крайбрежни дюни с тревна растителност (сиви дюни); 2190 Влажни понижения между дюните; 2340 * Панонски вътрешноконтинентални дюни

Параметър	Мерна единица	Целева стойност	Допълнителна информация	Специфична цел
Площ	Хектари	Не намалява	Специфична за защитената зона.	Опазване и увеличаване на площта, заета от местообитанието
Промени в хидрологичния режим от изкуствени съоръжения	%/ха	Да не се увеличава	Отчита се при 2190	Опазване на оптимален хидрологичен режим за местообитание 2190
Присъствие на типични видове растения	Брой видове/ пробна площ от 100 m ²	Различен брой спрямо местообитанията и особеностите им в защитените зони	Според референтни източници (Червена книга на Република България, том 3 и др.)	Опазване на местообитанието в оптимален флористичен състав
Присъствие на чужди и инвазивни видове	Брой видове и покритие в (%)/ха	Варира спрямо местообитанията и зоните	За референтен списък на инвазивните и чуждите видове се използва Атлас на инвазивните чужди видове растения в България (вж. Петрова и др. 2012).	Опазване на местообитанието в оптимална флористична структура
Рудерализация	%/ха	Варира спрямо особеностите на местообитанието в зоните	Отчита се при 2340	Опазване на местообитанието в оптимална флористична структура

Сладководни местообитания:

3130 Олиготрофни до мезотрофни стоящи води с растителност от *Littorelletea uniflorae* и/или *Isoeto-Nanojuncetea*; 3270 Реки с кални брегове с *Chenopodion rubri* и

Bidentation p.p.; 3140 Твърди олиготрофни до мезотрофни води с бентосни формации от Chara; 3150 Естествени еутрофни езера с растителност от типа *Magnopotamion* или *Hydrocharition*; 3260 Равнинни или планински реки с растителност от *Ranunculion fluitantis* и *Callitricho-Batrachion*;

Параметър	Мерна единица	Целева стойност	Допълнителна информация	Специфична цел
Площ	Хектари	Не намалява	Специфична за защитената зона.	Опазване и увеличаване на площта заета от местообитанието
Промени в хидрологичния режим от изкуствени съоръжения	%/ха	Да не се увеличава спрямо площта на местообитанието	Прилага се за: 3130, 3270	Опазване на местообитанието в оптимален хидрологичен режим
Екологичен статус на водното тяло по биологични параметри съгласно РДВ	скала	Добро или много добро (4-5)	Прилага се спрямо 3140, Осъществява се съгласно Националната система за мониторинг на околната среда „Мониторинг на води“.	Опазване на местообитанието в оптимално качество на водата
Активна реакция - рН на водата Електропроводимост Фосфор (общо съдържание) Азот	Скала microS/cm mg/l mg/l	Варира в зависимост от местообитанието и зоната	При 3140 и 3160	Опазване на местообитанието в оптимално качество на водата
Присъствие на типични видове растения	Брой видове/ пробна площ от 100 m ²	Варира в зависимост от местообитанието и зоната	Според референтни източници (Червена книга на Република България, том 3 и др.)	Опазване на местообитанието в оптимален флористичен състав
Присъствие на чужди и инвазивни видове	Брой и/или %/ха	В зависимост от местообитанието	За референтен списък на инвазивните и чуждите видове се използва Атлас на инвазивните чужди видове растения в България (вж. Петрова и др. 2012).	Опазване на местообитанието в оптимален флористичен състав

Храстови местообитания:

4030 Европейски сухи ерикоидни съобщества; 4090 Ендемични оро-средиземноморски съобщества от ниски бодливи храстчета; 40A0 * Субконтинентални пери-панонски храстови съобщества, 40C0 * Понто-сарматски широколистни храстчета, 5130 Съобщества на *Juniperus communis* върху варовик, 5210 Храсталаци с *Juniperus* spp.; 4060 Алпийски и бореални ерикоидни съобщества, 4070 *Храстови съобщества с *Pinus mugo*, 4080 Субарктични храсталаци от *Salix* spp., 40B0 Родопски съобщества на *Potentilla fruticosa*

Параметър	Мерна единица	Целева стойност	Допълнителна информация	Специфична цел
Площ	Хектари	Не намалява	Специфична за защитената зона.	Опазване и увеличаване на площта заета от местообитанието
Общо проективно покритие на растителността	%/ пробна площ от 64 m ²	Специфична за типа природно местообитание	За различните местообитания от 50 до 100%	Опазване на местообитанието в оптимална екологична структура
Присъствие на типични видове растения	Брой видове/ пробна площ от 64 m ²	Варира в зависимост от местообитанието и зоната	Според референтни източници (Червена книга на Република България, том 3 и др.)	Опазване на местообитанието в оптимална флористична структура
Присъствие на типичните доминиращи видове	%/пробна площ от 64 m ²	Специфична за типа природно местообитание	Според референтни източници (Червена книга на Република България, том 3 и др.)	Опазване на местообитанието в оптимална екологична структура
Наличие на инвазивни чужди видове (ИЧВ)	%/ha	Не повече от 1%	За референтен списък на инвазивните и чуждите видове се използва Атлас на инвазивните чужди видове растения в България (вж. Петрова и др. 2012).	Опазване на местообитанието в оптимална флористична структура
Присъствие на нетипични храстови и дървесни видове и/или орлова папрат	%/ha	Специфична за типа природно местообитание	Процентното покритие е различно за отделните местообитания и за техните подтипове	Опазване на местообитанието в оптимална екологична структура

Естествени или полуестествени тревни съобщества

6110 Отворени калцифилни или базифилни тревни съобщества от *Alyso-Sedion albi*; 6150 Силикатни алпийски и бореални тревни съобщества; 6170 Алпийски и субалпийски варовикови тревни съобщества; 62A0 Източни субсредиземноморски сухи тревни съобщества; 6210 Полуестествени сухи тревни и храстови съобщества върху варовик (*Festuco Brometalia*) (*важни местообитания на орхидеи); 6220 *Псевдостепа с житни и едногодишни растения от клас *Thero-Brachypodietea*; 6230 *Богати на видове картълови съобщества върху силикатен терен в планините; 62D0 Оро-мизийски ацидофилни тревни съобщества; 6240 *Субпанонски степни тревни съобщества; 6250 *Панонски лъсови степни тревни съобщества; 6260 *Панонски пясъчни степи; 62C0 *Понто-Сарматски степи; 6410 Ливади с *Molinia* на карбонатни, торфени или глинести почви (*Molinion caeruleae*); 6440 Алувиални ливади от съюза *Cnidion dubii* в речните долини; 6420 Средиземноморски влажни тревни съобщества на високи треви от съюза *Molinio-Holoschoenion*; 6430 Хидрофилни съобщества от високи треви в равнините и в планинския до алпийския пояс; 6510 Низинни сенокосни ливади; 6520 Планински сенокосни ливади.

Параметър	Мерна единица	Целева стойност	Допълнителна информация	Специфична цел
Площ	ha	Не намалява	Специфична за защитената зона.	Опазване и увеличаване на площта заета от местообитанието
Общо проективно покритие на тревната растителност	%/ пробна площ от 16 m ²	Специфична за типа природно местообитание	За различните местообитания може да бъде минимална стойност в проценти или в диапазон	Опазване на местообитанието в оптимална екологична структура
Присъствие на типични видове растения	Брой видове/ пробна площ от 16 m ²	Броят зависи от типа на местообитанието и защитената зона	Според референтни източници (Червена книга на Република България, том 3 и др.)	Опазване на местообитанието в оптимална флористична структура
Наличие на мозайки с мъхове и лишей	%/пробна площ от 16 m ²	Не по малко от 10% проективно покритие на мъховете и лишейте	Този параметър се отнася за местообитания 6110, 62A0, 6260	Опазване на местообитанието в оптимална екологична структура
Наличие на инвазивни чужди видове (ИЧВ)	%/ha	Не повече от 1%	За референтен списък на инвазивните и чуждите видове се използва Атлас на инвазивните чужди видове растения в България (вж. Петрова и др. 2012).	Опазване на местообитанието в оптимална флористична структура

Параметър	Мерна единица	Целева стойност	Допълнителна информация	Специфична цел
Обрастване с храстова и дървесна растителност	%/ ha	Специфична за типа природно местообитание	Процентното покритие е различно за отделните местообитания и за техните подтипове	Опазване на местообитанието в оптимална екологична структура

Преовлажнени тресавища, калища и мочурища

7140 Преходни блата и плаващи подвижни торфища; 7210 *Карбонатни мочурища с *Cladium mariscus* и видове от съюза *Caricion davallianae*; 7220 *Извори с твърда вода с туфести формации (*Cratoneurion*);

Параметър	Мерна единица	Целева стойност	Допълнителна информация	Специфична цел
Площ	Хектари	Не намалява	Специфична за защитената зона.	Опазване и увеличаване на площта заета от местообитанието
Присъствие на типични видове растения	Брой видове в пробна площ от 16 м ²	Броят зависи от типа на местообитание то и защитената зона	Според референтни източници (Червена книга на Република България, том 3 и др.)	Опазване на местообитанието в оптимална флористична структура
Обрастване с храстови и дървесни видове	% от площта на даден полигон с местообитание то	Специфична за типа природно местообитание	Процентното покритие е различно за отделните местообитания и за техните подтипове	Опазване на местообитанието в оптимална екологична структура
Наличие на инвазивни видове	%/работна площ/полигон	< 1%	За референтен списък на инвазивните и чуждите видове се използва Атлас на инвазивните чужди видове растения в България (вж. Петрова и др. 2012).	Опазване на местообитанието в оптимална флористична и екологична структура
Хидрологични изменения	%/ha	Не повече от 1%	7220	Опазване на местообитанието в оптимална флористична и екологична структура

Скални местообитания и пещери

8110 Силикатни сипеи от планинския до снежния пояс; 8120 Сипеи върху варовити терени и калциеви шисти във високите планини; 8150 Средноевропейски

силикатни сипеи; 8160 Средноевропейски варовикови сипеи; 8210 Хазмофитна растителност по варовикови скални склонове; 8220 Хазмофитна растителност по силикатни скални склонове; 8230 Силикатни скали с пионерна растителност от съюзите *Sedo-Scleranthion* или *Sedo albi-Veronicion dillenii*

Параметър	Мерна единица	Целева стойност	Допълнителна информация	Специфична цел
Площ	Хектари	Не намалява	Специфична за защитената зона.	Опазване и увеличаване на площта заета от местообитанието
Сумарно проективно покритие на ценозите	%/ пробни площи от 100 m ²	Специфично, но ниско или дори нулево различните местообитания	Процентното покритие е различно за отделните местообитания и за техните подтипове	Опазване на местообитанието в оптимална екологична структура
Присъствие на типични видове растения	Брой видове/ пробна площ от 100 m ²	Броят зависи от типа на местообитанието и защитената зона	Според референтни източници (Червена книга на Република България, том 3 и др.)	Опазване на местообитанието в оптимална екологична структура
Обрастване с храстова и дървесна растителност	Покритие в %/ ха	Специфична за типа природно местообитание	Процентното покритие е различно за отделните местообитания и за техните подтипове	Опазване на местообитанието в оптимална екологична структура

8310 Неблагоустроени пещери; 8330 Подводни или частично потопени морски пещери

Параметър	Мерна единица	Целева стойност	Допълнителна информация	Специфична цел
Площ или дължина	Метри/ километри	Не намалява	За дължината на всяка пещера вж. Картотека на пещерите в България (https://caves.speleo-bg.org).	Опазване на местообитанието в оптимална площ
Типични видове: брой видове и относителна численост на безгръбначни животни в категориите:	Списък с видове	Брой видове	Типични видове животни за всеки от пещерните райони в България има индикаторни видове троглобионти (виж Guéorguiev 1977, 1992).	Опазване на местообитанието в оптимална екологична структура

Параметър	Мерна единица	Целева стойност	Допълнителна информация	Специфична цел
а. троглоксени б. троглофили с. троглобионти				
Типични видове: брой видове и численост на прилепите използващи пещерите (пещеролюбиви видове)	Списък с видове	Брой видове	Вж. базата данни на Център за изследване и защита на прилепите (ЦИЗП).	Опазване на местообитанието в оптимална екологична структура

4.2.2. Горски местообитания

При определяне на специфични цели за защитените зони от НАТУРА 2000 в България за горските местообитания се предлагат параметри и стойности, както следва:

„Площ на местообитанието“. Мерната единица е хектар. Посочва се конкретна целева стойност. Като общо правило се очаква площта да е стабилна или увеличаваща се. За определяне на конкретна стойност се прави справка със стандартния формуляр и специфичния доклад за местообитанието в конкретната зона от информационния портал за НАТУРА 2000 в България <http://natura2000.moew.government.bg/>. При определянето на конкретна целева стойност, да се има предвид, че площта, като показател, е подложена на естествени, присъщи процеси, които е възможно да доведат до постепенна подмяна на едно местообитание от друго (естествена сукцесия). При наличие на подобни случаи, това е необходимо да се опише в колона „Допълнителна информация“ и целевата стойност да се актуализира, съответно. Трябва да се прави разлика между естествена сукцесия и такава, в резултат на неправилна стопанска дейност. Последния случай не може да бъде повод за редуциране на целевата стойност. Когато теренните екипи, работещи по формирането на целите, установят съществена разлика между площите, представени в стандартния формуляр и специфичния доклад от една страна и реалната ситуация на терен, от друга, тогава е необходимо, да се постави междинна цел за актуализация на площта, чрез по-добра оценка на терен. Целеполагането обаче няма за задача да прави ново картиране, а по скоро да адресира проблема адекватно. Предлагането на каквито и да е било промени на площите, е необходимо да бъде категорично аргументирано, като се представи доказателствен материал, напр. верификации в представителна извадка.

„Структура и функции – Пълнота на първия дървесен етаж (средно претеглена)“. Този показател представя степента на насищане с дървета. Изразява се като съотношение на кръговата площ на наличния дървостой към кръговата площ на еталонно (нормално) насаждение. Окончателната стойност на показателя се получава като средно претеглена,

според площите на отделните полигони. Стойността на показателя е динамична и пряко зависи от провежданите лесовъдски мероприятия. Измерва се в части от единицата (десети). Така е посочена в горската инвентаризация. Посочва се конкретна целева стойност. Целевата стойност е: По-голяма от 0.5 (пет десети) за местообитания 9110, 9130, 9150, 91W0, 9170, 91F0, 91BA, 91CA, 9270, 95A0, 9180*, 91E0*, 91H0*, 91M0, 91AA*, 9260, 91G0*, 91I0*, 92A0*, 92C0; По-голяма от 0.3 (три десети) за местообитание 91D0*; По-голяма от 0.6 (шест десети) за местообитания 91S0 и 91Z0; и По-голяма от 0.4 (четири десети) за местообитания 9530*, 9410 и 9560. Посочените прагови стойности, на този и следващите параметри, са определени съгласно „Методиката за оценка на благоприятно природозащитно състояние за типове природни местообитания и видове в Натура 2000 в България“.

„Структура и функции – Състав на първия дървесен етаж (средно претеглен)“. Съставът на първия етаж изразява относителното участие на съответните дървесни видове в общата пълнота. Окончателната стойност на показателя се получава като средно претеглена, според площите на отделните полигони. Измерва се в части от десетицата. Така е посочен в горската инвентаризация. Посочва се конкретна целева стойност. Целевата стойност е: За местообитания 9110, 9130, 9150, 91S0, 91W0: участие на бук в първия дървесен етаж над 6 десети; За местообитание 9170: участие на зимен дъб, обикновен габър или смес на двата вида в първия дървесен етаж над 5 десети; За местообитание 9180*: участие над 5 десети, за който и да е от дървесните видове или смесени дървостои на 2 или 3 от видовете, в които те присъстват с участие 3. Видове: бук, клен, явор, планински ясен, планински, бряст, едрolistна, липа, дребнолистна, липа, шестил, габър; За местообитание 91D0*: участие над 5 десети, за който и да е от дървесните видове или смесени дървостои на бял бор, смърч и клек; За местообитание 91E0*: участие над 3 десети на трите вида елши и единично участие на съпътстващите видове върби и ясени; За местообитание 91F0: участие над 1 десети за всеки от дървесни видове: летен дъб, лонгозки дъб, дръжкоцветен дъб, вардимски дъб, полски ясен, полски бряст; За местообитание 91G0*: участие над 6 десети за габър и зимен дъб или смесени дървостои на двата вида; За местообитания 91AA*, 91H0*: участие над 5 десети за космат дъб; За местообитание 91I0*: участие над 6 десети за цер; За местообитание 91M0: участие на благун и/или цер, и/или зимен дъб; или комбинации от видовете в първия дървесен етаж над 6 десети; За местообитание 91Z0: участие на сребролистна липа в първия дървесен етаж над 5 десети; За местообитание 91BA: участие на ела в първия дървесен етаж над 5 десети; За местообитание 91CA: участие на бял бор в първия дървесен етаж над 6 десети; За местообитание 9260: участие над 6 десети, за питомния кестен; За местообитание 9270: участие над 2 десети, за цар борисова ела; За местообитание 92A0: участие над 3 десети за видовете или смесени насаждения с участие на видовете бяла върба трошлива върба, бяла топола, черна топола; За местообитание 92C0: участие на източен чинар в първия дървесен етаж над 3 десети; За местообитание 9410: участие на смърч в първия дървесен етаж над 4 десети; За местообитание 9530*: с участие на черен бор в първия дървесен етаж над 4 десети; За местообитание 9560: участие на дървовидна хвойна в първия дървесен етаж над 3 десети; За местообитание 95A0: участие на бяла или черна мур в първия дървесен етаж над 4 десети. Посочва се,

дали са установени обстоятелства, определящи наличие на негативна промяна в този показател, вкл. значителна промяна в състава, предизвикана от естествена сукцесия или неправилно изведени сечи, наличие на инвазивни видове и други, които в бъдеще може да доведат до влошаване на състоянието по този показател.

Структура и функции – Средна възраст на първия дървесен етаж“ (средно претеглена). Окончателната стойност на показателя се получава като средно претеглена, според площите на отделните полигони. Измерва се в години. Посочва се конкретна целева стойност. Целевата стойност е: За местообитания 9110, 9130, 9150, 91S0, 91W0, 9170, 91F0, 91BA, 91CA, 9270, 9410, 9530*, 9560, 95A0: 80 години; За местообитания 9180*, 91D0*, 91E0*, 91H0*, 91M0, 91Z0, 91AA*, 9260: 60 години; За местообитания 91G0*, 91I0* :70 години; За местообитание 92A0*: 50 години; За местообитание 92C0: 90 години.

„Структура и функции – Площ на горите във фаза на старост“. Съгласно Наредба № 8 от 05.08.2011 г. за сечите в горите, обновена от 29.09.2020 г., „Гора във фаза на старост" е гора в последната фаза на естествена динамика на горското насаждение, без значими интервенции - не е съществено повлияна от едроплощни природни нарушения и антропогенни въздействия и е с възраст на основните дървесни видове над 100 години, като по този начин притежава екосистемни характеристики на предклимаксно съобщество. Измерва се в хектари. Посочва се конкретна целева стойност. Целевата стойност е поне 10% от площта на местообитанието. Съгласно заповеди № РД 49-421 от 02.11.2016 г. и № РД 49-493 от 13.12.2016 г. на Министъра на земеделието и храните, са определени гори във фаза на старост. Това са гори държавна собственост, управлявани от Министерство на земеделието и храните. При необходимост, определени площи да отпаднат от тази категория, е необходимо те да бъдат заменени с други, които до-най-голяма степен отговарят на определението за Гори във фаза на старост. Допълнителни възможности за увеличаване на площите е необходимо да се търсят в общинските гори. Също така, резерв са и гори частна собственост, чрез използване на мерки от НПРД. Съображенията, посочени в точка 4.2.2.1. „Площ на местообитанието“, свързани с неточни данни относно общата площ, се отнасят пряко и тук, тъй като площта на горите във фаза на старост е пряко обвързана с общата площ на местообитанието.

„Структура и функции – Количество мъртва дървесина“. Съгласно Наредба № 8 от 05.08.2011 г. за сечите в горите, обновена от 29.09.2020 г. „Мъртвата дървесина“ се състои от стояща мъртва дървесина (стоящи изсъхнали дървета и пречупени стъбла, които са резултат от естествени процеси на отпад), лежаща мъртва дървесина (паднали и изкоренени дървета, стъбла и клони, резултат от естествени процеси и дърводобивна дейност) и пънове (част от основата на стъблото, която остава след отрязването му). Минималният диаметър на мъртвите стъбла и клони е 8 см. Измерва се в проценти. Целевата стойност е над 60% от площите на местообитанието в зоната да се характеризират с количество мъртва дървесина поне 8% от запаса, като поне 10 броя дървета на хектар са стоящи. Поради липсата на информация за параметъра, е необходимо да се извършва оценка в представителна извадка от полигоните на местообитанието в зоната.

„Структура и функции – Наличие на едроразмерни/биотопни дървета“. Съгласно Наредба № 8 от 05.08.2011 г. за сечите в горите, обновена от 29.09.2020 г., „Биотопни дървета“ са стоящи дървета със специфични характеристики, които са реално или потенциално местообитание за живи организми, включващи: стари дървета; дървета с хралупи или гнезда; дървета със значително покритие от мъхове, лишей и гъби; единични дървета в открити пространства; високи/надлесни дървета в периферията на гората; дървета с индикации за използване от животински организми; дървета, осигуряващи хранителна база; групи дървета със значима стойност от ландшафтен и/или биологичен характер. Измерва се в брой на хектар. Целевата стойност е 60% от площта на местообитанието да се характеризира с наличието на най-малко 10 едроразмерни/биотопни дървета на хектар. Поради липсата на информация за параметъра, е необходимо да се извършва оценка в представителна извадка от полигоните на местообитанието в зоната.

Примерна таблица

Показател	Мерна единица	Целева стойност	Допълнителна информация	Специфични цели за защитената зона
Площ	ха	Не по-малко от целевата стойност при различните местообитания и зони	Съгласно стандартния формуляр и специфичния доклад, публикувани на сайта на МОСВ, анализа на актуалните данни от горската инвентаризация и теренната работа не бяха установени обстоятелства, определящи необходимостта от актуализиране на площта на местообитанието в зоната.	Поддържане на площта, съобразно целевата стойност.
Структура и функции: Пълнота на първия дървесен етаж (средно претеглена)	Части от единицата	Варира в зависимост от типа на местообитанието	Според данните от актуалната горска инвентаризация за територията на защитената зона, средно претеглената пълнота е по-ниска от целевата стойност	Увеличаване на пълнотата на първия дървесен етаж (средно претеглена) до достигане на целевата стойност
Структура и функции: Състав на първия дървесен етаж (средно претеглен)	Части от десетицата	Варира в зависимост от типа на местообитанието	Според данните от актуалната горска инвентаризация за територията на защитената зона, средно претегленото участие на дървесни видове варира в зависимост от типа на местообитанието	Поддържане или увеличаване на претегленото участие на целевите дървесни видове в зависимост от типа на местообитанието

Показател	Мерна единица	Целева стойност	Допълнителна информация	Специфични цели за защитената зона
Структура и функции: Средна възраст на първия дървесен етаж (средно претеглена)	Години	Варира в зависимост от типа на местообитанието	Според данните от актуалната горска инвентаризация за територията на защитената зона, средно претеглената възраст на първия дървесен етаж е по-ниска от целевата стойност	Увеличаване на средната възраст на първия дървесен етаж (средно претеглена), така че тя да достигне целевата стойност.
Структура и функции: Площ на горите във фаза на старост	ha	Варира в зависимост от типа на местообитанието	Преценява се дали определени ГФС, съгласно Заповед № РД 49-493 от 13.12.2016 г. на Министъра на земеделието и храните отговарят на целевата стойност.	Опазване или обявяване на нови гори във фаза на старост, за достигане на целевата стойност.
Структура и функции: Количество мъртва дървесина	%	% от площта на местообитанието се характеризира с наличие на мъртва дървесина, най-малко 8 % от запаса и поне 10 броя стоящи мъртви дървета	По експертна преценка в представителна извадка от полигоните на местообитанието в зоната, количество мъртва дървесина е под целевата стойност	Увеличаване на количеството мъртва дървесина до достигане на целевата стойност.
Структура и функции: Наличие на едроразмерни/биотопни дървета	Брой на ha	% от площта на местообитанието се характеризира с наличието на най-малко 10 едроразмерни/биотопни дървета на ha	По експертна преценка, в представителна извадка от полигоните на местообитанието в зоната, броят на едроразмерните/биотопни дървета е под целевата стойност.	Увеличаване на броят на едроразмерните/биотопни дървета до достигане на целевата стойност.

4.2.3. Растителни видове

Висши растения без мъхове: 1428 *Marsilea quadrifolia*, *Caldesia parnassifolia*, 4080 *Centaurea immanuelis-loewii*, 2253 *Centaurea jankae*, 1758 *Ligularia sibirica*, 4067 *Echium russicum*, 4091 *Crambe tataria*, 2079 *Moehringia jankae*, 1898 *Eleocharis carniolica*, 1516 *Aldrovanda vesiculosa*, 4096 *Gladiolus palustris*, 1902 *Cypripedium calceolus*, 6996 (4103) *Dactylorhiza kalopissii*, 6927 (2327) *Himantoglossum caprinum* (*H. hircinum*; *Himantoglossum calcaratum subsp. jankae*), *Liparis loeselii*, 2125 *Potentilla emili-poppii*, 4116 *Tozzia alpina ssp. carpatica* (*T. carpatica*), 1590 *Viola delphinantha*

Параметър	Мерна единица	Целева стойност	Допълнителна информация	Специфична цел
Популация: брой находища	Брой находища в зоната	Постоянна или нарастваща; Специфична за защитената зона и според целевия вид;	Находище е територията, заета от индивидите на една популация или няколко, много близко разположени една до друга популации. В този смисъл, едно находище може да включва и няколко близко разположени локалитета на вида. В определяне на характеристиката за „находище“ се включват климатичните, топографските, биотичните и почвени особености на средата и/или на вида.	Запазване и увеличаване на броя на находищата
Популация: обилие/плътност	Брой индивиди/ зоната или брой индивиди/m ²	Постоянна или нарастваща; Специфична за защитената зона и според целевия вид	Състоянието по този параметър може да се измерва по обилието на популацията (в зоната): общия брой на индивидите в нея, и/или плътността ѝ - от броя на индивидите на единица площ.	Запазване и увеличаване на обилието/плътността на популациите
Площ на местообитанията в границите на зоната: площ на местообитанията и площ на популацията	Хектари	Постоянна или нарастваща; Специфична за защитената зона и за целевия вид	В оценката по този параметър трябва да се оценяват: А) площ на местообитанията на вида – включват се както реално заетите от вида площи, така и всички потенциални за него местообитания; и Б) площ на популациите – площ, в която се отчитат реално заетите територии от популациите на вида.	Запазване и увеличаване на площта на местообитанията на вида в зоната.
Покритие на дървесна и храстова растителност в находищата	%/ха	Специфична за целевия вид	Този параметър се различава при според екологичните изисквания на видовете	Запазване на находищата в оптимално покритие на тревната растителност
Естествено водоснабдяване на находището Дълбочина на водния слой (през вегетационния сезон)	m	Специфична за целевия вид	Този параметър се отнася за: <i>Marsilea quadrifolia</i> ; <i>Caldesia parnassifolia</i> ; <i>Aldrovanda vesiculosa</i> ;	Запазване на оптимални за вида хидрологични условия на местообитанието
pH на водата	Скала за pH	Специфична за целевия вид	Този параметър се отнася за: <i>Marsilea quadrifolia</i> : pH=7-8; <i>Aldrovanda vesiculosa</i> : pH=6; <i>Liparis loeselii</i> : pH=>7	Запазване на оптимални химически условия на водата в местообитанията

Параметър	Мерна единица	Целева стойност	Допълнителна информация	Специфична цел
Степен на обрастване с високи хигрофити	%/ha	Специфичен за целеви вид	Този параметър се отнася за: <i>Marsilea quadrifolia</i> : не <i>Caldesia parnassifoli</i> , <i>Aldrovanda vesiculosa</i> , <i>Gladiolus palustris</i>	Запазване на оптимални условия на водоемите за развитие на растителни съобщества, в които участват тези видове
Наличие на инвазивни чужди видове (ИЧВ)	%/ha	Присъствието на ИЧВ да е под 1%/ha.	За референтен списък на инвазивните и чуждите видове се използва Атлас на инвазивните чужди видове растения в България (вж. Петрова и др. 2012).	Запазване и увеличаване на местообитанията на видовете без инвазивни видове

Мъхове

От представените в Приложение II на Директивата за местообитанията мъхове, в българската флора се срещат пет вида: 1381 *Dicranum viride*, 6216 (1393) *Hamatocalis (Drepanocladus) vernicosus*, 1379 *Mannia triandra*, 1386 *Buxbaumia viridis*, 1389 *Meesia longiseta*. Видовете се различават значително по отношение както на спецификите в растежните форми, така и по отношение на местата за заселване - почва, гниеща дървесина, торфища, което определя и различния подход за избор на параметри, по които да се оценява състоянието на популациите. Пробната площ, в която се извършват наблюденията е 20x20 м за горските видове и 4x4 м за тези, обитаващи торфища или тревни местообитания. Тя се избира в хомогенна, представителна, ненарушена част от местообитанието.

Параметър	Мерна единица	Целева стойност	Допълнителна информация	Специфична цел
Брой находища	Брой	Постоянен или нарастващ	„Находище“ е един или група съседно разположени горски подотдели със сходни характеристики (справка в лесоустройствените проекти), във всеки от които видът се среща със сигурност.	Запазване или увеличаване на броя на находищата
Площ на находището	ha	Постоянна или нарастваща	За <i>Meesia longiseta</i> , <i>Hamatocaulis vernicosus</i> , <i>Mannia triandra</i> „Находище“ представлява хомогенна площ, която се обитава от вида и в която съществуват възможности за	Запазване или увеличаване на броя на находищата

Параметър	Мерна единица	Целева стойност	Допълнителна информация	Специфична цел
			разселване. Този параметър се определя директно при теренните наблюдения чрез очертаване на полигон на терен или, ако площта е по-голяма, могат да се използват ортофото изображения	
Плътност на популацията	Брой дървета с вида/ha	Брой дървета/ha	<i>Buxbaumia viridis</i> : Стъпките за оценка следват възприетия методичен подход.	Опазване на популацията в оптимална плътност
Склопеност на първия дървесен етаж	В единици от 0,1 до 1 за	По-голям от определена минимална стойност	<i>Buxbaumia viridis</i> : Съотношение на площта на проекцията на короните на дърветата, формиращи горското съобщество, към цялата площ на подотдела	Опазване на популацията в оптимални екологични условия на местообитанието
Площ на чимовете	m ²	Постоянна или нарастваща	За <i>Meesia longiseta</i> , <i>Hamatocaulis vernicosus</i> : Представява проективното покритие на чимовете в пробните площи.	Опазване на популацията в оптимална плътност
Средна възраст на първия дървесен етаж	години за	По-голям от определена минимална стойност	<i>Buxbaumia viridis</i> Средната възраст на първия дървесен етаж е представена на ниво насаждение/полигон в данните от инвентаризацията на горите	Опазване на популацията в оптимални екологични условия на местообитанието
Количество мъртва дървесина	% важи за	Над 60% от площите на местообитанието в зоната се характеризират с количество мъртва дървесина поне 8% от запаса	За <i>Buxbaumia viridis</i>	Опазване на популацията в оптимални екологични условия на местообитанието
Киселинност на водите	pH	5,5-7,0	Важи за: <i>Hamatocaulis vernicosus</i> , <i>Meesia longiseta</i>	Опазване на популацията в оптимални екологични условия на местообитанието

Параметър	Мерна единица	Целева стойност	Допълнителна информация	Специфична цел
Проективно покритие на тревистите растения	% в пробната площ	До 30%	Важи за: <i>Hamatocaulis vernicosus</i> , <i>Meesia longiseta</i> : Представява проекция на надземните части на тревистите растения в пробната площ, изразена в проценти	Опазване на популацията в оптимални екологични условия на местообитанието
Обрастване с храстова и дървесна растителност	% от площта на находището	До 10%	Важи за: <i>Hamatocaulis vernicosus</i> , <i>Meesia longiseta</i> :	Опазване на популацията в оптимални екологични условия на местообитанието

4.2.4. Животински видове

Безгръбначни животни

За целта на определяне на параметрите и целевите им стойности се определят общи и специфични параметри, като спецификите в отделните параметри и групи от параметри се определят от екологичните особености на видовете. В тази връзка, видовете са разделени в следните групи:

- ✓ **Група 1** – Горски сапроксилни твърдокрили: 1088 *Cerambyx cerdo*, 1086 *Cucujus cinnaberinus*, 1083 *Lucanus cervus*, 1089 *Morimus asper funereus*, 1084 *Osmoderma eremita*, 4026 *Rhysodes sulcatus*, 1087 *Rosalia alpina*, *Limoniscus violaceus*.
- ✓ **Група 2** – Безгръбначни, свързани с отворени местообитания и/или определени видове растения: 4028 *Catopta thrips*, 1071 *Coenonympha oedippus*, 4032 *Dioszeghyana schmidtii*, 1074 *Eriogaster catax*, 1065 *Euphydryas aurinia*, 1052 *Euphydryas maturna*, 1078 *Euplagia quadripunctaria*, 4035 *Gortyna borelii lunata*, 4037 *Lignoptera fumidaria*, 1060 *Lycaena dispar*, 4039 *Nymphalis l-album*, 4053 *Paracaloptenus caloptenoides*, 1061 *Phengaris nausithous*, 4020 *Pilemia tigrina*, 4042 *Polyommatus eroides*, *Erannis ankeraria*, *Pseudophylotes bavius*, *Lycaena helle*.
- ✓ **Група 3** – Геофилни насекоми: 4011 *Bolbelasmus unicornis*, 1914 *Carabus menetriesi pacholei*, 4014 *Carabus variolosus*, 4013 *Carabus hungaricus*, 4022 *Probaticus subrugosus*.
- ✓ **Група 4** – Геофилни мекотели: 1014 *Vertigo angustior*, 1016 *Vertigo moulinsiana*
- ✓ **Група 5** – Водни или частично водни (част от жизнения цикъл протича във вода) безгръбначни: 4056 *Anisus vorticulus*, 1093 *Austropotamobius torrentium*, 4045 *Coenagrion ornatum*, 4046 *Cordulegaster heros*, 1042 *Leucorrhinia pectoralis*, 1037 *Ophiogomphus cecilia*, 4064 *Theodoxus transversalis*, 1032 *Unio crassus*, *Lindenia tetraphylla*.

Обобщена таблица

Параметър	Мерна единица	Целева стойност	Допълнителна информация	Специфична цел
Популация	<p>Брой находища в зоната, като принципът на определяне зависи от екологичните особености на вида и може да се определя на базата на:</p> <p>1) грид 1:1 km</p> <p>2) брой обитавани микроместообитания (напр. заселени/подходящи дървета)</p> <p>3) брой дефинирани нефрагментирани участъци (полигони) с подходящи местообитания за вида</p> <p>4) линеен участък от местообитанието в случая с линейни обекти (напр. реки)</p>	<p>Постоянен или нарастващ;</p> <p>Специфичен за защитената зона и според целевия вид;</p>	<p>Групи 1, 2, 3, 4 – находищата се определят спрямо площ от местообитанието, като това може да стане чрез един от площните (грид, полигони) или точково-площни (микроробитат) критерии. В този смисъл, едно находище може да включва и няколко близко разположени точкови локалитети на вида. Група 5 – Находище е всеки линеен участък (напр. километър) по течението на обитаван от вида лотичен воден обект или квадратен километър на обитаван от вида лентичен воден обект, като за водните кончета се включва и буфер по брега на водоемите.</p> <p>В определяне на характеристиката за „находище“ се включват климатичните, топографските, биотичните и почвени особености на средата и/или на вида.</p>	Според особеностите на популацията на вида в зоната
Популация: обилие/плътност (изборен)	<p>Брой индивиди на единица площ (приложим за повечето видове) или линеен участък от местообитанието (за група 5)</p>	<p>Постоянна или нарастваща;</p> <p>Специфична за защитената зона и според целевия вид</p>	<p>Този параметър е приложим само в отделни случаи, когато екологията и биологията на вида позволяват определянето му.</p>	Според особеностите на популацията на вида в зоната
Площ / обща дължина (при линейни обекти) на местообитанията в границите на зоната	ha / km	<p>Постоянна или нарастваща;</p> <p>Специфична за защитената зона и според целевия вид</p>	<p>Отнася се за всички групи и видове, като площта се отнася за групи 1-4 (евентуално частично за водните кончета от група 5), а дължината типично се отнася за видове от група 5.</p> <p>В оценката по този параметър се включват подходящите за обитаване от вида местообитания на основата на данни за разпространението на вида в равномерно разпределени в зоната и покриващи различните типове микроместообитания тестови и/или</p>	Според особеностите на популацията на вида в зоната

Параметър	Мерна единица	Целева стойност	Допълнителна информация	Специфична цел
			мониторингови участъци, в които видът е установен.	
Местообитание на вида: Качество на местообитанието по отношение на минимални екологични изисквания на вида	Измерва се на основата на количествени параметри като брой, пространствено разпределение или процентно участие на задължителни за съществуването и благоприятното състояние на популациите на вида елементи на (микро-)местообитанието	Постоянна или нарастваща; Специфична за защитената зона и според целевия вид	Качеството на местообитанието се определя от екологичните и биологични особености на видовете. Тук този параметър е обобщен и зависимост от вида може да бъде разделен на подпараметри и може да включва: 1) характеристика на обитаваните от вида местообитания по отношение на основни минимални характеристики 2) характеристика на обитаваните от вида микроместообитания, като например обитавани живи (<i>Cerambyx verdo</i>) или мъртви дървета и техни части (всички сапроксилни видове от група 1), с определени характеристики, като възраст, размер и пространствено разположение; характерни качествени и количествени параметри на растителност в местообитанието (всички групи) или по брега на обитаваните водоеми (група 5) 3) характеристика на микроместообитанието по отношение на хранителната база (например групи 2 и 3) Този параметър може да отпадне, когато не са налични достатъчни екологични и биологични данни за вида или местообитанието му е в значителна степен разнородно, но при условие че се замества в достатъчна степен от следващия параметър.	Според особеностите на популацията на вида в зоната
Местообитание на вида: Качество на местообитанието по отношение на заплахи и влияния	Измерва се като относителен дял на засегнатост на местообитанието и обуславя допустими прагови стойности на влиянията	Постоянна или намаляваща; Специфична за защитената зона и според целевия вид	На основата на екологичните изисквания на видовете, качеството на местообитанието се определя от количествено максимално допустими влияния, които определят неговата възможна фрагментация или влошаване на качеството му. Този параметър може да се раздели на подпараметри, като включва например: 1) Деградация на местообитанието от всякакъв вид, включително рудерализация, ерозия (под	Според особеностите на популацията на вида в зоната

Параметър	Мерна единица	Целева стойност	Допълнителна информация	Специфична цел
			<p>действие на интензивна паша, утъпкване, пожари, коситба, мелиорации, използване на препарати за растителна защита, естествено или изкуствено обогатяване с минерални вещества и др.), влошаване качеството на водните местообитания, определяно по методиката на РДВ и др.</p> <p>2) Директна фрагментация или унищожаване на части от местообитанието (поради разораване, опожаряване, изграждане на инфраструктура, сеч, засаждане на различни култури, черпене на естествени инертни материали, депониране на инертни или други материали или вещества и пр.)</p> <p>3) Директно унищожаване на видовете от човека (събирачество, целенасочено преследване и убиване, влияния от пътната инфраструктура) или естествени врагове.</p>	

4.2.5. Риби

За целевите видове риби водещите параметри при определянето на цели с а представени в таблицата по-долу и включват както параметри, свързани пряко с популацията, така и такива, отразяващи състоянието на местообитанието

Параметър	Мерна единица	Целева стойност	Допълнителна информация	Специфична цел
Плътност на популацията	Брой индивиди/ha	Специфичен за целеви вид		Опазване на популацията в оптимална плътност
Дължина на речната мрежа, представляваща потенциално местообитание за вида	km	Специфичен за целеви вид		Опазване и увеличаване на площта на местообитанията
Алтернативно на параметър 2 за стоящи водоеми:	ha	Специфичен за целеви вид	Този параметър се отнася за видове, обитаващи стоящи водоеми освен реки на пример: <i>Misgurnus</i>	Опазване и увеличаване на площта на местообитанията

Параметър	Мерна единица	Целева стойност	Допълнителна информация	Специфична цел
Площ на потенциалното местообитание.			<i>fossilis, Aspius aspius, Cobitis spp.</i>	
Степен на фрагментация	5 степенна скала	Проходимост на съществуващите бариери по-висока или равна на 2	Повечето индивиди преминават. Възможно е нарастване на броя при по-масовите видове.	Опазване на местообитанията в оптимални екологични условия
Качество на водата въз основа на биологичен елемент за качество (БЕК Рибни)	Оценка на екологичното състояние на водното тяло	По-висока или равна на 2 – Добро състояние	Екологичното състояние отразява баланса на рибното съобщество. Определя се въз основа на основни популационни параметри, включително на защитените видове, също определя дела на инвазивните видове.	Опазване на местообитанията в оптимални екологични условия
Качество на водата Основни физични и химични параметри на средата (рН, температура, кислородно съдържание, електропроводимост)	рН скала температура °С електропроводимост $\mu\text{S}/\text{min}$ O_2 mg/l	Специфичен за целеви вид		Опазване на местообитанията в оптимални екологични условия
Качество на местообитанието: Наличие/отсъствие на хидроморфологични промени в състава и структурата на местообитанието в сравнение с хабитатните изисквания на вида Съотношение в % на речните участъци/площи на стоящи водоеми с естествени хидроморфологични параметри към общата	% на дължината/площта на непроменените от общата дължина/площ на подходящите местообитания	Специфична за вида		Опазване на местообитанията в оптимални екологични условия

Параметър	Мерна единица	Целева стойност	Допълнителна информация	Специфична цел
дължина/площ на подходящите местообитания				

4.2.6. Земноводни и влечуги

Параметрите, представени в таблицата по-долу, са подбрани така, че да отразяват размера на популацията, състоянието на местообитанието, влиянията и заплахите (основни критерии за определяне на природозащитното състояние на видовете), но трябва да се има предвид, че те не са универсални и биха могли да се модифицират спрямо специфични условия в някои от защитените зони.

Параметър	Мерна единица	Целева стойност	Допълнителна информация	Специфична цел
Пространствен обхват на популацията	Брой квадрати 1x1 км с доказано присъствие на вида или брой находища (според характера на зоната)	Постоянен или нарастващ (специфичен за защитената зона)	Параметърът се отнася за всички видове. За малки по площ защитени зони или такива със строго линеен характер (някои реки) може да се използва брой находища или брой речни участъци с дължина 1 км.	Опазване или увеличаване на площта на местообитанията
Относителна численост на популацията	Брой екземпляри на 1000 м (линеен трансект) или брой екземпляри на сесия (експониране на капани)	Постоянен или нарастващ (специфичен за защитената зона)	Параметърът се отнася за всички видове. Мерната единица „брой екземпляри на 1000 м линеен трансект“ се отнася за всички видове влечуги и за двата вида жаби, а „екземпляри на сесия“ се отнася за четирите вида тритони. И в двата случая, за най-подходящи отправни стойности могат да се смятат тези, дадени в специфичните доклади по проект „Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни местообитания и видове - фаза I.“.	Опазване на популациите в оптимална екологична структура
Фрагментация, предизвикана от	Обща дължина на участъците от линейната	Не повече от 50% от общата дължина на магистрала и	Параметърът се отнася за всички видове.	Опазване на местообитанията в оптимални

Параметър	Мерна единица	Целева стойност	Допълнителна информация	Специфична цел
съществуваща транспортна инфраструктура	транспортна инфраструктура (магистрала и пътища първи и втори клас), които представляват непреодолима или трудно преодолима преграда за вида	пътища първи и втори клас в зоната	Под „непреодолима или трудно преодолима преграда“ се има предвид най-вече интензивността на автомобилният трафик (като правило най-висока по магистрала и първокласни пътища), но също и наличието на физически бариери (напр. бетонни канавки с отвесни стени, които са непреодолими за костенурките). От съществена важност е и топографската ситуация, напр. ако пътят минава в близост до водоем (река или езеро) и е успореден на брега му, това многократно увеличава вероятността за смъртност на земноводни и влечуги при опитите им за денонощни или сезонни миграции.	екологични условия
Количество на местообитанията, пригодни за размножаване на вида	Брой стоящи водоеми с доказано присъствие на вида	Постоянен или нарастващ (специфичен за защитената зона)	Параметърът се отнася главно за три вида тритони (<i>Triturus cristatus</i> , <i>T. karelinii</i> и <i>T. macedonicus</i>). Възможно е да се прилага и за видовете <i>Triturus dobrogicus</i> , <i>Bombina bombina</i> , и <i>B. variegata</i> , в случай че в конкретната зона е установено присъствието им в стоящи водоеми.	Опазване на местообитанията в оптимални екологични условия
Състояние на местообитанията, пригодни за размножаване на вида	Брой стоящи водоеми в добро състояние (състоянието се оценява по тристепенна скала)	Броят на водоемите в добро състояние е постоянен или нарастващ (специфичен за защитената зона)	Параметърът се отнася за три вида тритони (<i>Triturus cristatus</i> , <i>T. karelinii</i> и <i>T. macedonicus</i>), а мерната единица се основава на комплексна оценка на състоянието по следните показатели: 1. Водно ниво: площта на водоема, отчетена през м. юни, представлява над 40% от площта на коритото му – добро	Опазване на местообитанията в оптимални екологични условия

Параметър	Мерна единица	Целева стойност	Допълнителна информация	Специфична цел
			<p>състояние, между 20 и 40% – нестабилно състояние, или под 20% – лошо състояние.</p> <p>2. Покритие на тръстика/папур: площта, заета от тръстика/папур представлява под 60% от цялата площ на водоема – добро състояние, между 60 и 90% – нестабилно състояние, или над 90% – лошо състояние.</p> <p>3. Замърсяване с битови или др. отпадъци, екскременти от домашни животни и др.: замърсяването засяга под 30% от периметъра или площта на водоема – добро състояние, между 30 и 60% – нестабилно състояние, или над 60% – лошо състояние.</p> <p>4. Присъствие на риби: не се очаква присъствие на риби – добро състояние, или то е много вероятно – неизвестно състояние, или е доказано чрез пряко наблюдение – лошо състояние.</p>	
Наличие на сухоземни местообитания с естествена растителност в радиус 500 м около стоящите водоеми	Процентно покритие	Най-малко 50% от площта в радиус 500 м	Параметърът се отнася за всички видове земноводни и за двата вида водни костенурки.	Опазване на местообитанията в оптимални екологични условия
Състояние на крайречните местообитания	Дължина на крайречните местообитания с естествена растителност в буфер 20 м спрямо оста на течението (двустранно) на всяка от реките в зоната	Най-малко 75% от дължината на всяка от реките в зоната	Параметърът се отнася за всички видове земноводни и за двата вида водни костенурки. В случай, че става въпрос за големи реки (Дунав, Марица, Струма и др.) буферът се	Опазване на местообитанията в оптимални екологични условия

Параметър	Мерна единица	Целева стойност	Допълнителна информация	Специфична цел
			определя спрямо бреговете.	
Природозащит на осведоменост на местното население	Брой населени места, в които са проведени разяснителни кампании	Всички населени места в непосредствена близост до защитената зона	<p>Параметърът се отнася за сухоземните костенурки (<i>Testudo graeca</i> и <i>T. hermanni</i>) и змиите (<i>Elaphe quatuorlineata</i>, <i>E. sauromates</i> и <i>E. situla</i>).</p> <p>Под „разяснителни кампании“ се има предвид разпространяване на плакати, брошури, поставяне на информационни табла, провеждане на беседи и други подобни дейности, чрез които се популяризира както законовият статус на видовете (в смисъл, че убиването и улавянето им са наказуеми), така и че змиите са безопасни за хората и домашните животни, че използването на костенурките за храна и „лечение“ крие сериозен риск за човешкото здраве и т.н.</p>	Опазване на популациите в оптимална екологична структура

4.2.7. Птици

Защитените зони от мрежата НАТУРА 2000 трябва да обхващат територии, които са достатъчни за поддържане или възстановяване на благоприятно природозащитно състояние на целевите обекти на биогеографско ниво или на добро състояние на популациите от птици на равнището на държавата членка. Консервационните цели трябва да се концентрират върху количествени (територия, популация) и качествени (географско покритие, покритие на подтипове/подвидове) параметри.

При определяне на природозащитните цели на защитените зони за птиците, предлагаме да се следва следния подход:

Първоначално се прави справка за разнообразието и количеството на видовете птици в района, според Стандартния формуляр с данни на зоната (СФД) в следния табличен вид:

Вид		Оценка на зоната				
Код на вида	Научно наименование	Качество на данните	Популяция	Степен на опазване	Изолираност	Глобална оценка

Посочва се състоянието на видовете птици по отношение на краткосрочните и дългосрочните популационни тенденции на национално ниво, съгласно докладването по чл. 12 на Директивата за птиците (2019 г. Линк: http://cdr.eionet.europa.eu/Converters/run_conversion?file=bg/eu/art12/envxbcg9q/BG_birds_reports_20191026-085458.xml&conv=612&source=remote#A892_B), в следния табличен вид:

Код на вида	Латинско наименование	Краткосрочна популационна тенденция Докладване 2019	Дългосрочна популационна тенденция Докладване 2019
A.....		Намаляваща, нарастваща или стабилна	Намаляваща, нарастваща или стабилна

Състояние на видовете птици, според СФД

Вид		Оценка на зоната				
Код на вида	Научно наименование	Качество на данните	Популяция	Степен на опазване	Изолираност	Глобална оценка

На база научна информация и експертно мнение се прави групиране на видовете птици според техните изисквания към местообитанието. В таблицата по-долу са формулирани специфични цели спрямо отделните параметри, които са конкретни за всеки вид от съответната екологична група (птици, обитаващи ивици дървета и храсти, скали и скални стени, степни сухолюбивы, тревни съобщества, течащи и стоящи води, влажни зони, тревни съобщества, горски местообитания и др. в зависимост от характерните местообитания за всяка защитена зона):

Параметър	Мерна единица	Целева стойност	Допълнителна информация	Специфична цел
Размер на популацията за всеки отделен вид	Двойки или индивиди	Най-малко.....дв./бр.	Размерът на популацията се оценява на ....бр. гнездящи двойки. Същата стойност е представена и в СФД. Това представлява от ..... до ..... % от националната популация.	Опазване на популацията в оптимална екологична структура
Тенденции в популацията за	стабилна, намаляваща,	Дългосрочна тенденция за	Запазване на стабилната/нарастваща	Опазване на популацията в

Параметър	Мерна единица	Целева стойност	Допълнителна информация	Специфична цел
всеки отделен вид	нарастваща, ако е възможно представяне в %	стабилна или нарастваща популация	тенденция или подобряване на намаляващата/флукуираща тенденция.	оптимална екологична структура
Местообитания (състояние на местообитанията, които са приоритетни и/или характерни за конкретната екологична група птици)	площ в ха, брой дървета, скални ниши, пещери и др.	Най-малка площ, брой, % или % от площта на зоната.	Значение на местообитанието за отделните видове от екологичните групи, осигуряващи гнездови местообитания, укрития, трофична база и др. Запазване площта и поддържане качеството на местообитанието, като се изключат загубите на местообитания, дължащи се на природни фактори (суша, наводнения, свлачища и др.). Мониторинг.	Опазване на местообитанията в оптимални екологични условия

4.2.8. Бозайници

Като методическа основа на теренните проучвания за разработване на специфични и природозащитни цели за видовете бозайници на ниво защитена зона се използват разработените за целите на НСМБР методики за мониторинг и методиките за регистрация и определяне на природозащитното състояние на видове бозайници, публикувани в „Информационна система за защитени зони от екологичната мрежа Натура 2000 на МОСВ“ (<http://natura2000.moew.government.bg/>). Използват се или се модифицират параметри, прилагани за оценка на природозащитното състояние, налични в „Ръководство за оценка на БПС“, в документацията по проект „Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни местообитания и видове – фаза Г” и др. При нужда и по преценка на експертите е възможно да се изберат параметри, вече прилагани в Румъния и Ирландия, или да се предложат нови.

Полевата работа се планира на основата на наличните данни за присъствие на целевите видове и техните потенциални местообитания, набелязани посредством дистанционни методи (сателитни изображения, орто-фото и др.). По този начин се подбират пробни площи, в които се събират данни съобразно спецификите на отделните видове. За видовете, за които е възможно, се събират популационни данни и съответно се включва такъв параметър (или параметри). При недостатъчно налични данни за определяне на целева стойност на даден параметър за конкретен вид, по преценка на експертите, може да се постави като междинна цел събирането на такива данни.

За видове, за които опитът показва, че е трудно изпълнимо или невъзможно да се съберат популационни данни, акцентът се поставя върху параметри, оценяващи състоянието на оптималното местообитание, хранителната база и заплахите както за

съответния вид, така и за неговото местообитание. Целта е да не се включват параметри, които в бъдеще няма да е възможно да се проследяват.

За всички видове се регистрират потенциални и реални заплахи за техните популации и местообитания на основата на експертно мнение и според различни методики, ръководства и доклади („Ръководството за оценка на благоприятно природозащитно състояние за типове природни местообитания и видове в Натура 2000 в България“; „Пилотно разработване на четвърто ниво природозащитни (консервационни) цели за целевите обекти на защитена зона BG0000366 „Кресна-Илинденци“ за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна; Работен пакет I.11 Разработване на специфични и подробни природозащитни цели на ниво защитена зона за 13 защитени зони от мрежата Натура 2000 в България“ от Националната научна програма на МОН „Опазване на околната среда и намаляване на риска от неблагоприятни явления и природни бедствия“ и др.).

Тъй като бозайниците се характеризират със силно изразена видова специфичност по отношение на екологичните и биологичните особености на отделните представители, подходът за разработване на специфични и природозащитни цели на ниво защитена зона също се отличава с редица видови специфики и трудно може да се създаде единен подход. Поради горепосочената причина, подходът за тази група е представен под формата на три таблици, респективно за прилепи, за дребни бозайници (грязачи) и за средни и едри бозайници (хищници и чифтокопитни). Въпреки това разделение, в рамките на всяка от тези групи има видови особености, които налагат представеният подход да се разглежда като общ и търпящ изменения за отделните видове. В конкретни случаи, някои от представените по-долу параметри може да се представят от няколко специфични за вида параметъра.

Прилепи (Разред *Chiroptera*)

Параметър	Мерна единица	Целева стойност	Допълнителна информация	Специфични цели
Популация: Брой размножителни колонии/убежища	Брой размножителни колонии/убежища	Постоянен или нарастващ; Специфичен за защитената зона и за целевия вид		Според особеностите на популацията на вида в зоната
Популация: Брой възрастни женски в размножителна колония/убежище	Брой възрастни женски индивиди в размножителна колония/убежище	Постоянен или нараства; Специфичен за защитената зона и за целевия вид		Според особеностите на популацията на вида в зоната
Популация: Брой зимни убежища (Опционално)	Брой зимни убежища	Постоянен или нараства; Специфичен за защитената зона и за целевия вид	Прилага се в случаите, когато видът има зимни убежища в конкретната зона	Според особеностите на популацията на вида в зоната

Популация: Брой индивиди в зимно убежище (Опционално)	Брой индивиди	Постоянен или нараства; Специфичен за защитената зона и за целевия вид	Отнася се за видове, зимуващи в подземни убежища	Според особеностите на популацията на вида в зоната
Местообитание на вида: Площ на подходящите/хранителните местообитания за вида	ha	Постоянна или нарастваща; Специфична за защитената зона и за целевия вид	Базира се на ГИС анализ; анализира се площта на подходящите или на хранителните местообитания в зависимост от спецификата на вида	Според особеностите на популацията на вида в зоната
Заплахи и влияния: Безпокойство в убежищата (размножителни, зимни)	Присъствие/отсъствие	Отсъствие	В зависимост от спецификата на вида се имат предвид убежищата за размножаване и/или зимуване като това се уточнява в графа „Параметър“	
Заплахи и влияния: Състояние на размножителните убежища, представляващи антропогенни структури (Опционално)	Стабилно/нестабилно	Стабилно	Прилага се за видове, за стабилността на чиито популации е от решаващо значение състоянието на антропогенни структури, които те използват като размножителни убежища.	

Дребни бозайници (разред *Rodentia*)

Параметър	Мерна единица	Целева стойност	Допълнителна информация	Специфични цели
Популация	Брой находища на вида в зоната	Постоянен или нарастващ; Специфичен за защитената зона и според целевия вид;	Като отправна точка се използва специфичния доклад за вида, публикуван на страницата на Информационната система за защитените зони от	Според особеностите на популацията на вида в зоната

			екологичната мрежа Natura 2000	
Популация: обилие/плътност	<i>S. citellus</i> – брой активни дупки средно на 100 m трансект за всяка колония; <i>M. newtoni</i> – брой индивиди на 100 КПД, Брой активни дупки на ha; <i>M. roachi</i> – брой уловени индивиди на трансект с живоловни капани с дължина 1 км	Постоянна или нарастваща; Специфична за защитената зона и според целевия вид;		Според особеностите на популацията на вида в зоната
Площ на местообитанията на вида в зоната	ha	Постоянна или нарастваща; Специфична за защитената зона и според целевия вид;	В зависимост от наличните методики за определяне на ПС може да е площ на заселените и/или на потенциалните местообитания	Според особеностите на популацията на вида в зоната
Местообитание на вида: Качество на местообитанието по отношение на заплахи и влияния	Видово специфични – заимстват се от специфичния доклад, публикуван на страницата на Информационната система за защитените зони от екологичната мрежа Natura 2000, освен ако не се налага промяна по преценка на експертите	Специфично за защитената зона;		Според особеностите на популацията на вида в зоната
Обрастване с храстова и дървесна растителност и/или орлова папрат и/или рудерални видове (Опционално)	%/ha	Постоянен или намаляващ; Специфичен за защитената зона;	Приложимо е за лалугер	Според особеностите на популацията на вида в зоната
Височина на тревната растителност в потенциалните местообитания (Опционално)	cm	Специфична за защитената зона;	Приложимо е за лалугер	Според особеностите на местообитанията на вида в зоната
Интензивност на пашата в потенциалните местообитания	Брой животински единици (ЖЕ)/ha	Специфичен за защитената зона;	Приложимо е за лалугер	Според особеностите на

(Опционално)				местообитанията на вида в зоната
--------------	--	--	--	----------------------------------

Средни и едри бозайници (разреди Carnivora, Artiodactyla)

Параметър	Мерна единица	Целева стойност	Допълнителна информация	Специфични цели
Размер на популацията	Видово специфичен (може да е специфичен и за отделни зони, напр. биокоридори) – брой глутници или брой индивиди на единица площ, на линеен трансект или на територията на зоната (за едрите бозайници), брой находища (за пъстър и степен пор)	Постоянен или нарастващ; Специфичен за защитената зона и за целевия вид	За отделни видове следва да се въведат допълнителни популационни параметри, съобразно тяхната специфика – напр. възрастова структура, успешно размножаване, смъртност за дива коза (използва се опита от 33 „Драгоман“ и 33 „Кресна“, както и методиките, разработени за целите на проект „Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни местообитания и видове – фаза I”)	Според особеностите на популацията на вида в зоната
Площ на потенциалните местообитания в границите на зоната	ha	Постоянна или нарастваща; Специфична за защитената зона и според целевия вид;		Според особеностите на популацията на вида в зоната
Свързаност на местообитанията	Видово специфична	Постоянна или нарастваща; Специфична за защитената зона и според целевия вид;		Поддържане на състоянието на свързаност на местообитанията на вида и избягване на допълнително фрагментиране
Местообитание, предоставящо хранителен потенциал за вида (Опционално)	% от площта на местообитанието	Постоянен или нарастващ; Специфичен за защитената зона и според целевия вид	Приложимо е за вълк	Според особеностите на популацията на вида в зоната
Качество на местообитанието (Опционално)	% от местообитанията в зоната с добро качество	Постоянно или нарастващо; Специфично за защитената	Приложимо е за мечка	Поддържане на целостта и функционалността на местообитанията в добро качество

Параметър	Мерна единица	Целева стойност	Допълнителна информация	Специфични цели
		зона и според целевия вид		
Заплахи и влияния (Опционално)	Присъствие/отсъствие	Отсъствие	Този параметър може да бъде представен от няколко параметъра при отделни видове	Според особеностите на популацията на вида в зоната
Състояние на оптималната плячка (Опционално)	Брой колонии и обилие на лалугера, обилие на сляпо куче, полевки, къртица	Постоянен или нарастващ брой/обилие; Специфичен за защитената зона;	Приложимо е за пъстър пор и степен пор	Според особеностите на популацията на вида в зоната
Интензивност на пашата (Опционално)	Брой Животински единици (ЖЕ)/ha	Специфично за защитената зона;	Приложимо е за пъстър пор и степен пор; за дива коза – като заплаха	Според особеностите на популацията на вида в зоната
Наличие на коситба в ливадите (Опционално)	наличие/отсъствие	Специфично за защитената зона;	Приложимо е за пъстър пор и степен пор	Според особеностите на популацията на вида в зоната
Относително присъствие в рамките на разпространението на вида (Опционално)	% трансекти на местообитания на вида с различна степен на пригодност	Специфичен за защитената зона	Приложимо е за видра	Според особеностите на популацията на вида в зоната
Площ на водоемите и техните брегове, които са потенциални местообитания в границите на защитената зона (Опционално)	ha	Постоянна или нарастваща; Специфична за защитената зона	Приложимо е за видра	Според особеностите на популацията на вида в зоната
Дължина на речните участъци, подходящи за обитаване (Опционално)	km	Постоянна или нарастваща; Специфична за защитената зона	Приложимо е за видра	Според особеностите на популацията на вида в зоната
Качество на водата въз основа на екологични показатели (БЕК Макрозообентос, Фитобентос, Риби) (Опционално)	състояние на водното тяло	Добро екологично състояние	Категоризация: 1 - Отлично състояние 2 - Добро състояние 3 - Умерено състояние 4 - Лошо състояние 5 - Много лошо състояние	Специфично за зоната – поддържане или подобряване качеството